

Öğretim Görevlisi Zekiye Zeren Özdemir

<https://orcid.org/0009-0005-1076-739X>

Hitit Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Çorum / TÜRKİYE

ROR Id: <https://ror.org/01x8m3269>

Eğitim-Toplum İlişkisi ve Eğitim Sosyolojisi

Education-Society Relationship and Sociology of Education

ÖZET

Eğitim, bireylerin bilgi ve beceri kazanmalarını, yeteneklerini geliştirmelerini, yaratıcı uygulamalarını teşvik ederek toplumsal kalkınmaya katkıda bulunur ve onların toplumsal normları öğrenmelerini, kültürlerini aktarmalarını ve toplumsal bütünleşmelerini sağlayarak toplum içinde birlik ve bütünlüğü de destekler. Eğitim- toplum ilişkisinin çift yönlü ve karmaşık yapısı, eğitim sosyolojisinin, eğitim ile toplum arasındaki karmaşık etkileşimi anlamayı ve değerlendirmeyi amaçlayan disiplinler arası bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Sosyolojinin akademik anlamda adını duyurmasından uzun zaman önce de filozofların, eğitim- toplum ilişkisi üzerinde düşünceleri buna katkıda bulunmuştur. Sosyoloji, eğitim düşüncesinin ve uygulamalarının temelini oluşturan, onu zenginleştiren bir bilim alanıdır. Eğitim ve sosyoloji arasındaki yakın ilişki, daha iyi bir deyişle eğitimin toplumsal yapıdan etkilenen ve onu etkileyen bir niteliğinin olması disiplinlerarası eğitim sosyolojisi kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Pedagoji ve sosyolojinin birlikte işe koşulduğu, disiplinlerarası bir bilim alanı olan eğitim sosyolojisinin temel amacı eğitim ve toplum arasındaki dinamik ilişkiyi anlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Sosyoloji, Eğitim Sosyolojisi.

ABSTRACT

Education contributes to social development by encouraging individuals to acquire knowledge and skills and develop their abilities and creative practices. Education also supports unity and integrity in society by enabling individuals to learn social norms and transfer their culture and social integration. The two-sided and complex structure of the education-society relationship has paved the way for the emergence of educational sociology as an interdisciplinary field of study that aims to understand and evaluate the complex interaction between education and society. Long before sociology became famous in academic terms, philosophers' thinking on the education-society relationship also contributed. Sociology is a field of science that forms the basis of educational thought and practice and enriches it. The close relationship between education and sociology, or in better words, the fact that education has a quality that is affected by and affects the social structure, has led to the emergence of the concept of interdisciplinary sociology of education. The main purpose of the sociology of education, which is an interdisciplinary field of science in which pedagogy and sociology work together, is to understand the dynamic relationship between education and society.

Keywords: Education, Sociology, The Sociology of Education.

1. GİRİŞ

İnsan toplulukları, bilgi ve becerileri kuşaktan kuşağa aktararak toplumsal yaşamı sürdürmüş ve evrimleşmiştir. Bu önemli işlevi gerçekleştirmek için yapılan düzenlemelere ise eğitim denilmektedir. Eğitim, medeniyetlerin yükselmesinde kritik bir rol oynayarak kültürel birikimi artırmış, teknolojik ilerlemeyi teşvik etmiştir. Bir toplumu oluşturan insanların eğitim seviyeleri, o toplumun sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimine önemli ölçüde etki eder. Bu öneminden dolayı eğitim, tarihsel süreç boyunca insanlığın evrimine paralel bir şekilde gelişmiş ve toplumların ilerlemesine katkıda bulunmuştur.

İnsanın öğrenme süreci dünyaya gelmesiyle başlar. Bu andan itibaren sosyalleşme süreçleriyle; ait olduğu toplumun değerlerini, pratiklerini, yaşam felsefelerini sosyalleşme süreciyle ailede, sokakta öğrenmeye başlayan insan öğrenmesini örgün eğitim ile sürdürür ve öğrenmesi bundan sonra da çeşitli biçimlerde kesintisiz sürüp gider. Böylece toplum sahip olduğu birikimi yetişmekte olan nesillere aktarmayı garanti altına alır. Bu açıdan bakıldığında eğitim, tüm toplumların, kültürel miraslarının önemli olarak kabul ettikleri kısımlarını belirleyip, bunu yetişmekte olan nesillere öğretmeye giriştikleri bir süreçtir. Bu süreç başlangıçtaki geniş kapsamlı sosyalleşme kavramından farklılaşır: Çünkü eğitim, sosyalleşmeden farklı olarak toplumların şansa bırakamayacakları derecede önemli gördüğü ve bu nedenle gençlere istemli biçimde aktarımı gereken idealler, değerler ve yetenekleri içerir (Hurn, 2018, 4).

Bir toplumun varlığını sürdürmesinin temelini oluşturduğu için öğrenmenin olduğu durumlar ile öğrenme-öğretme ilişkilerinin düzenli biçimde sürdürüldüğü eğitim kurumu, filozofların ve sosyologların ele aldıkları önemli bir konu olmuştur. Pek çok filozof ve sosyolog eğitim ile toplum arasındaki ilişkilere dikkat çekmiş; pek çoğu da dikkat çekmekle yetinmeyip bu ilişkinin nasıl olması, nasıl düzenlenmesi gerektiği hakkında önermelerde bulunmuşlardır.

2. FİLOZOFLARIN GÖRÜŞLERİ

Bierstedt (2006, 23), “Sosyolojinin çok kısa bir tarihi olabilir ama çok uzun bir geçmişi vardır” demektedir. Gerçekten de daha sosyoloji ve eğitim sosyolojisi kavramları ortaya çıkmadan önce, filozofların toplum ile onun ayrılmaz bir parçası olarak gördükleri eğitim kurumu ilişkilerine dikkat çektikleri görülmektedir.

2.1. Platon’a Göre Eğitim ve Toplum

Atina’nın içinden geçtiği savaş dönemi ve bu süreçte ortaya çıkan ayaklanmalar Platon’un toplum ve devleti için kaygılanmasına neden olmuş ve ideal devlet arayışına yönelmiştir. Platon (2014) *Devlet* adlı eserinde gençlerin eğitiminde neler dikkat edilmesi gerektiğine değinmiş; ölçülü, sade, atalarına saygı duyan, aşırılıklardan kaçınan ve yöneticilere itaat eden bireyler yetiştirildiğinde toplumda uyumlu bir yaşam sağlanacağına dikkat çekmiştir.

2.2. Aristoteles’e Göre Eğitim ve Toplum

Platon’un öğrencisi Aristoteles de eğitimi toplumsal bağlamda ele almıştır. O’na göre “eğitim hakkında yasalar konulması ve eğitimin kendisinin ulusal bir sorun sayılması gerektiği açıktır” (Aristoteles, 1975: 234). Eğitimin amaçlanan toplum türüne göre düzenlenmesi ve vatandaşların anayasaya uygun eğitilmesi, devlet düzenine katkı sağlar. Bu nedenle, örneğin, demokratik yasalara sahip bir toplum, vatandaşlarını demokratik bir yaşam sürebilecek şekilde eğitmelidir. Bu yolla, bireylerin ve toplumun yoldan çıkmasının önüne geçmek mümkün olabilir (Aristoteles, 1975: 162).

2.3. Descartes’e Göre Eğitim ve Toplum

Fransız filozof Descartes *Metot Üzerine Konuşmalar* (1984: 9-10) adlı yapıtında, almış olduğu geleneksel eğitimi sorgular. Aldığı edebiyat ve bilim eğitimi ile hayat için faydalı olacak her şeyin açık ve sağlam bilgisine sahip olacağına inandırıldığını, fakat bundan edindiği tek yararın bilgisizliğini daha iyi görmek olduğunu belirtir. O’na göre akla sahip bir yaratık olan insanda önemli olan bunun (aklın) eğitilmesidir. İnsanlar akli kullanmayı öğrenmelidir. Dolayısıyla eğitim dinin değil bilimin otoritesi altında bulunmalıdır. Böylece, eğitimin amaçları da ilahi boyuttan uzaklaşarak dünyevi ihtiyaçlara yönelecektir. Dış dünyanın bilim aracılığıyla çözümlenmesi ve bunların eğitim yoluyla gelecek nesillere aktarılması ile toplumda bilimsel ilerleme sağlanacaktır (Akt: Bayraktar ve Uludağ, 2017: 587).

2.4. Montesquieu’ya Göre Eğitim ve Toplum

Aydınlanmacı düşünürlere göre insanların iyi olamama sebepleri, içinde yaşadıkları kültür ve toplumda aranmalıdır; zira insan doğası gereği iyidir (Aytaç, 1972: 164-165). Aydınlanmacı düşünürlerin eğitime biçtiği görevin, toplum için ‘iyi bir birey’ yetiştirmek” olduğu söylenebilir (İsbir, 2018: 208). Örneğin Fransız Aydınlanması temsilcilerinden Montesquieu’ya göre insanlar toplumun ürünüdür, eğitim yoluyla toplumun kendi ilkelerine bağlı vatandaşlar yetiştirirler. *Kanunların Ruhu Üzerine* adlı eserinde, eğitim-toplum ilişkisini şöyle vurguladığı görülmektedir (Montesquieu, 2015: 58):

Eğitim kanunları hayatta uyduğumuz ilk kanunlardır. Bu kanunlar hepimizi vatandaş olmaya hazırladıkları için, her özel aile, bütün aileleri içine alan o büyük ailenin planına göre yönetilmeli. Bir milletin genel olarak bir ilkesi varsa, o milleti meydana getiren bölümlerin de, yani ailelerin de aynı ilkeyi benimsemeleri gerek. Şu hâlde her hükümet şeklinde eğitim kanunları birbirinden ayrı olmak zorundadır. Saltanat hükümetlerinde bu kanunların konusu onurdur; cumhuriyetlerde, fazilet; istibdat yönetimlerinde de korkudur.

2.5. Voltaire’e Göre Eğitim ve Toplum

Aydınlanmanın önde gelen isimlerinden Fransız filozof Voltaire’e göre ise “İnsanlarda türdeşleri ile toplum halinde yaşamaya iten bir içgüdü ve türdeşlerine karşı iyilikseverlik bulunur” (Akt: Bierstedt, 2006: 39-40). Voltaire, Fransa’da eğitimin kilise tarafından ve kilise için değil, devlet tarafından ve devlet için olması gerektiği önermesinden yola çıkar. Ona göre, hala sürdürülen orta çağ koşulları; bilimsel ilerleme, akıl ve aydınlanmanın ilerlemesine boyun eğmelidir ve bir devlet okul sistemi üzerine odaklanmak gerekir.

Gerçek yaşam koşullarına ya da toplumun günlük yaşamına dair herhangi bir pratik uygulama içermediği için mevcut okullarda kazanılan tüm bilgilerin faydasız olduğunu ileri sürer (Akt: Adé, 1964: 290-298).

2.6. Rousseau'ya Göre Eğitim ve Toplum

Emile adlı kitabıyla pedagojik düşüncenin gelişimine önemli bir katkı yapmış olan Jean-Jacques Rousseau, bu kitabında toplumun insan doğası üzerindeki olumsuz etkilerinden kaçınmak gerektiğini; bu bağlamda yaratıcının elinden iyi olarak çıkan her şeyin modern toplumun kurumları ile teması sonucu bozulduğunu öne sürer ve birey yetiştirmek ile vatandaş yetiştirmek arasında seçim yapma gerekliliğinden bahseder. Çünkü ona göre ikisini aynı anda oluşturmak mümkün değildir. Bu noktada doğal insan ve uygar insan ayrımı yapar. Doğal insan mutlak bir bütüncül, uygar insanı ancak toplumla ilişkisi içinde var olan bir parçadır.

Toplumsal düzen içinde belli bir yer için yetiştirilmiş olan uygar insan, hayatını kurumlar tarafından baskılanan bir köle gibi geçirir. Toplumdaki yerinde değişiklik meydana gelirse işe yaramaz hale gelir. Oysa doğal insan herhangi bir mevki için değil, insan olarak yaşayabilmek üzere yetiştirilmiştir. O özgür, kendine yetebilen, yaşamın ayrılmaz tehlikelerine hazırlıklı bir bireydir.

Toplumsal düzende doğal duygularını sürdürmek isteyen insan, eğilimleri ile ödevleri arasında bocalar ve ne insan ne de vatandaş olabilir. Aynı zamanda her ikisi olabilen olağanüstü bir kişidir. Doğa – toplum karşıtlığı iki karşıt eğitim ortaya çıkarır: Genel ve ortak, özel ve ailevi. Genel eğitim konusunda Rousseau, eğitim üzerine yazılmış en güzel kitap olarak Platon'un *Devlet* adlı eserini kabul eder. Söz konusu eserde bahsedilen şey, kişinin devlet için eğitilmesi yani vatandaş eğitimidir. Özel eğitim ise kişinin kendisi için eğitilmesi yani doğal eğitimidir.

Rousseau, toplumun insan doğası üzerindeki olumsuz etkilerinden kaçınmak gerektiğini savunur ve *Emile*'e böyle bir eğitim sağlar. Ona yaşamayı ve insan olmayı öğretmeyi hedefler. Yapacağı mesleğin bir önemi yoktur, iyi yetiştirilmiş bir insanın, herhangi bir mesleği kötü yapma ihtimali yoktur. Oysa toplumsal düzende belli bir yer için yetiştirilmiş kişi, bu yerden çıktığında hiçbir işe yaramaz (Rousseau, 2016: 5-12). Çocuğun, gelişimine uygun şekilde toplumsal yalıtım kaldırıldıktan sonra, vatandaş sorumluluklarını üstlenmesi beklenir. Bu noktada önemli olan bireyin kendini toplumsal sistem içinde eritmiş halde var olması değil hem birey hem de topluma bağlı bir üye olarak varlığını sürdürmesidir.

2.7. Kant'a Göre Eğitim ve Toplum

Alman filozofu Kant'ın da eğitimi toplum ile ilişkilendirdiği; toplumların sürekli ilerlemesinin eğitim ile olanaklı olacağını savunmuş olduğu görülmektedir (Kant, 2013: 32-38). O'na göre insana yakışır şekilde yaşamın yolu, talim ve terbiye ile hayvani dürtülerin kontrol edilmesi ve insanlığın kanunlarına uygun davranılmasıdır. Bunun erken yaşta edinilmesi sağlanmalıdır. İçgüdüleri ile hayatını sürdüren hayvandan akli yoluyla ayrılan insan, dünyaya geldiğinde kendinden önceki nesillerin bilgi birikimine ihtiyaç duyar. Bu yüzden insan olmanın yegâne yolu eğitimidir. Her nesil kendinden önceki neslin bilgisini insanın doğal yetenek ve amaçlarına uygun şekilde geliştirecek, böylece insanlığın mükemmeliyetine doğru ilerlenecektir.

2.8. Dewey'e Göre Eğitim ve Toplum

Dewey'e (2004: 10-11) göre eğitim, yaşamın sosyal sürekliliğini sağlamanın araçlarından biridir: Bir kişinin biyolojik yaşamına benzer biçimde, bir toplumun varlığını sürdürmesi de kendine ait düşünce ve duygu alışkanlıklarını yaşlı kuşaklardan genç kuşaklara aktarması aracılığıyla gerçekleşir. Aktarılmaması halinde toplumsal yaşam, sürekliliğini sağlayamaz.

Bu örneklerde görüldüğü üzere, sosyolojinin akademik anlamda adını duyurmasından uzun zaman önce de filozoflar, eğitim ile toplum ilişkisi üzerinde düşünmüşlerdir ve bu ilişkinin işlevlerine dair fikirler üretmişlerdir.

3. SOSYOLOGLARIN GÖRÜŞLERİ

19'uncu yüzyıl ortalarında Comte'un *Pozitif Felsefe* adlı yapıtını hazırlamasıyla birlikte toplumsal yapıları çözümlenme uğraşı ve yaklaşımları, "sosyoloji" kavramı adı altında anılmaya başlanmıştır. Sosyoloji kavramının öncülüğünü yapan Comte, Durkheim, Weber, Parsons gibi sosyologların ve daha sonra bunların kuramları üzerinde yükselen eğitim sosyologlarının da eğitim- toplum ilişkisi üzerinde önemle durdukları görülmektedir.

3.1. Comte'a Göre Eğitim ve Toplum

Comte (1964: 217-251) *Pozitif Felsefe Dersleri*'nde insanlığın üç aşamadan geçtiğini belirtir: Teolojik, metafizik ve bilimsel. Bu aşamalardan birinin olduğu yerde diğeri yoktur ve insanlar için son durak pozitif aşamadır. Pozitif anlayış henüz tüm olayları kucaklar duruma gelmemiştir. Sosyal olaylar henüz pozitif felsefe alanına girememiştir. Comte, ileri sürdüğü düşüncelerin amacının en özel, en karmaşık, en soyut ve insanı doğrudan doğruya en çok ilgilendiren sorunlarla uğraşan sosyal fiziğe de tabiat felsefesinin öteki dalları gibi pozitif bir nitelik kazandırmak olduğunu belirtir.

Comte eğitimi, insanlığı ele aldığı üç hal kanunu ile ilişkilendirir. Buna göre, üç tür eğitim vardır: Teolojik, metafizik ve pozitif eğitim. Her aşama kendine özgü anlayışa uygun bir eğitime sahiptir. Dolayısıyla, pozitif çağın eğitimi teolojik ve metafizik anlayışların etkisinden tamamen sıyrılmalı ve pozitif bilimi öğretmelidir. Bu eğitim evrensel ve homojen olmalı, toplumun tüm grupları için mümkün olmalıdır. Comte için eğitim, insanlığın pozitif aşamaya geçişinde temel araçtır. Pozitif eğitim yoluyla, gerçek toplumsal birliğin kurulması sağlanacaktır (Akt: Kaymak, 2020: 16-19).

3.2. Durkheim'a Göre Eğitim ve Toplum

Fransız sosyolog Durkheim (2016: 46), *Eğitim ve Sosyoloji* adlı eserinde, eğitimin zaman ve ülkelere göre son derece çeşitlilik gösterdiğini ileri sürer; tarihsel süreçte deneyimlenen çeşitli toplumsal dönemlerin benimsediği eğitim anlayışları arasında karşılaştırma yapar: O'na göre, Yunan ve Latin sitelerinde toplumun bir varlığı olması için bireyin eğitilmesi söz konusuyken; artık birey özerk bir kişilik geliştirmek üzere eğitilmektedir. Atina'da eğitim, görüş sahibi, ölçü ve uyumu seven, güzelin ve salt zihinsel olanın hazzına erişebilen bireyler yetiştirmeye yönelmişken; Roma'da ise edebiyat ve sanatı dışarıda bırakan askeri bir eğitim sağlanmaktaydı. Orta Çağda eğitim Hristiyan temelli olup, Rönesans döneminde daha laik ve daha edebi bir nitelik kazanmıştır. Bugünse bilim, önceleri sanatın tuttuğu yeri alma eğilimi içindedir.

Bu örnekler, toplumların eğitim sistemleri ve anlayışlarının çeşitli toplumsal etmenlerden bağımsız oluşmadıkları görüşünü ve dolayısıyla eğitimin de toplumsal bir gerçeklik olarak kabul edilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Durkheim'a göre toplum, ancak üyeleri arasında yeterli bir türdeşlik olursa hayatta kalabilmektedir. Bu noktada eğitim, kolektif yaşam için gerekli olan temel aynılıkların çocuğa aktarılmasını sağlayarak bu türdeşliği devam ettirip güçlendirmektedir. Açıklamaları aracılığıyla vardığı tanıma göre eğitim, yetişkin nesillerin toplumsal yaşam için daha olgunlaşmamış kişiler üzerinde uyguladığı etkidir. Eğitim, genç neslin toplumsallaşmasıdır (Durkheim, 2016: 53-54).

3.3. Weber'e Göre Eğitim ve Toplum

Toplumsal çözümlerinde eğitimi de ele alan Alman sosyolog Weber'e göre okulların temel etkisi, belli statü kültürlerini öğretmektir. Statü kültürleri, bir grubun toplumdaki sosyal statüsüne ilişkin ortaya koyduğu alt kültür olarak düşünülebilir: İşçi sınıfı ya da üst sınıf kültürü gibi. Her bir statü grubu kendi sembol, değer ve inançlarına sahiptir. Bunlar grup bireyleri tarafında bilinirken, grubun dışındakiler tarafından tam olarak anlaşılamaz.

Toplumdaki birey ve grupların güç ilişkileri ve çatışan çıkarları eğitim sistemlerini etkiler; zira okulları şekillendiren etmen, toplumdaki baskın grupların çıkar ve amaçlarıdır. Eğitim, bireyler tarafından arzu edilen hedefe ulaşmak için bir yol olarak kullanılsa da aynı zamanda toplumda eşit olmayan gruplar oluşturur. Sanayi öncesi dönemde eğitimin temel amacı, insanları toplumda belli bir hayat tarzı için ve belirli bir konuma getirmek için eğitmektir. Fakat sanayileşme ile ekonomik sistem içerisindeki yüksek pozisyonlar, toplumun rekabetçi üyelerinden gelen yeni baskılarla karşılaştı. Dolayısıyla eğitim kurumları insanları toplumdaki yeni roller için eğitmede artarak önemli hale gelmiş durumdadır (Akt: Ballantine ve Hammack, 2018: 22-23).

3.4. Parsons'a Göre Eğitim ve Toplum

Alanın öncülerinden Parsons, eğitim kurumları ile diğer toplumsal kurumlar arasındaki ilişkiler üzerinde görüş geliştirmiştir. Eğitim sisteminin iki işlevinden bahseder: Eğitim, toplumsallaşma işlevi ile bireylerin gelecekteki rolleri için uyum ve kapasitelerini geliştirmelerini sağlarken, seçme işlevi ile öğrencilerin başarılarına göre meslek alanlarına ayrılmasını gerçekleştirir. Eğitim sistemi, toplumsallaşma ve seçme işlevleri ile toplumsal rollerini yerine getirmeye hazır bireyler yetiştirir (Akt: Tezcan, 2019: 21).

3.5. Mannheim'a Göre Eğitim ve Toplum

Eğitimi toplumsal bakış açısı ile ele alan Mannheim ise toplum için arzu edilen sosyal değişimin ancak eğitim ile mümkün olacağını belirtir. Eğitim, sosyal çevrenin ürünü olan insana özgürlük imkânı sağlayarak kendi ekonomik ve sosyal isteklerini gerçekleştirmesini sağlar (Akt: Doğan, 2012: 51).

3.6. Smith'e Göre Eğitim ve Toplum

Smith'e göre (1917) okullarda insan kendi için değil toplum için eğitilmektedir. Bu durum bireyin daha az önemli olduğunu göstermez, eğitim sadece daha toplumsal bir hal almaktadır. Çünkü eğitimde tek amaç birey değildir. Birey yalnızca kişisel olarak verimli olmamalı, sosyal olarak da verimli olmalıdır; eğitilmiş insan, topluma olan bağımlılığını ve onun iyileştirilmesi için sorumluluklarını hissetmeli fikirleri sadece kişisel değil, aynı zamanda sosyal olmalıdır. Entelektüel fikirleri ile ahlaki ve etik görüşleri, toplumunkilerle uyumlu olmalıdır, aksi takdirde ondan uzaklaşır, izole edilir ve hayatı karartılır. Dolayısıyla eğitim bireyi aileye, devlete, kiliseye, topluluklara ve iş dünyasına üyelik için eğitmelidir. Bireyin bu sosyal yeterliği kazanması, ancak sosyolojinin bireyden beklenen yeterliğin ne olduğunu analiz etmesi ile mümkündür. Dolayısıyla, sosyolojik muameleye okuldan daha fazla ihtiyaç duyan başka bir kurum yoktur (Smith, 1917:11-15).

3.7. Snedden'a Göre Eğitim ve Toplum

Snedden (1922) eğitimi, kısmen her neslin önceki nesiller tarafından kazanılan zemini kaybetmesini önlemek ve kısmen de önceki nesillerden daha yüksek seviyelere ulaşmasına yardımcı olmak için tasarlanmış devasa sosyal süreçlerden biri olarak kabul etmektedir. Bu yüzden insanlar çok erken zamanlardan beri eğitimi hissedilen sosyal ihtiyaçlara göre şekillendirmişlerdir. Hedef toplum için iyi insan yetiştirmektir. Bu nedenle, eğitimin bilinçli amacı gençlerden en iyi şekilde yararlanmak, onların başarılı olmasını sağlamak olmuştur. Eğitim sosyolojisi belirli öğrenci gruplarının eğitime durumlarını, bu öğrencilerin kişisel ihtiyaçlarını ve ailelerden uluslara kadar toplumlarının ihtiyaçlarını (Snedden, 1922:31-33) dikkate alarak çok sayıda somut hedef formüle edebilir.

3.8. Barakett'e Göre Eğitim ve Toplum

Barakett'e (2000) göre günümüz dünyasında çok kültürlü yaşamın öğrenci popülasyonunda yol açtığı çeşitlilik nedeniyle; sınıf ortamında öğrenme tarzı, okula karşı tutum, öğretmen ve öğrenci rol beklentileri açısından büyük ölçüde farklılık oluşmaktadır. Ve fakat önemli olan sadece öğretme ve öğrenmenin sosyal bağlamı değil her bir öğrencinin okula getirdiği deneyim bağlamıdır (Barakett, 2000: 2-3). Bu yüzden eğitim makro ve mikro görüşleri içeren sentez yaklaşımlar ile ele alınmalıdır. Bir başka deyişle, eğitimin sadece toplum ile ilişkisi değil bireylerin öğretim ortamına taşıdığı bireysel tecrübeler de dikkate alınmalıdır.

4. SONUÇ

Bütün bu örnekler eğitim ve toplum arasında güçlü bir ilişki olması gerektiğini, sağlıklı bir toplum yaşamı için bu ilişkinin hem bireylerin özgürlüğünü hem de toplumla uyumunu gerçekleştirecek biçimde düzenlenmesi gerektiğini göstermektedir.

Eğitim, bireylerin toplumsal normları öğrenmelerini, kültürlerini aktarmalarını ve toplumsal bütünleşmelerini sağlayarak toplum içinde birlik ve bütünlüğü destekler. Aynı zamanda, bireylerin bilgi ve beceri kazanmalarını, yeteneklerini geliştirmelerini, yaratıcı uygulamalarını teşvik ederek toplumsal kalkınmaya katkıda bulunur.

Eğitim- toplum ilişkisinin çift yönlü ve karmaşık yapısı, eğitim sosyolojisinin de ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Sosyolojinin akademik anlamda adını duyurmasından uzun zaman önce de filozoflar, eğitim- toplum ilişkisi üzerinde düşünmüşlerdir. Bu düşüncelerin birikimli etkisiyle, sonraki yıllarda eğitim ile toplum arasındaki karmaşık etkileşimi anlamayı ve değerlendirmeyi amaçlayan eğitim sosyolojisi disiplinler arası bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmıştır. Eğitim sosyolojisi, eğitimin toplumsal bağlam içindeki rolünü anlamak ve değerlendirmek amacıyla önemlidir. Bu disiplin, eğitim sistemlerini inceleyerek toplumsal eşitsizlikleri, sosyal değişimleri ve kültürel etkileşimleri anlamaya yardımcı olur. Eğitimin toplumun değerleri, normları ve ihtiyaçlarına nasıl katkıda bulunduğunu anlamak için de kullanılır ve eğitim sisteminin toplumsal yapıyla etkileşimini değerlendirir.

Sosyoloji, eğitim düşüncesinin ve uygulamalarının temelini oluşturan, onu zenginleştiren bir bilim alanıdır. Eğitim ve sosyoloji arasındaki yakın ilişki, daha iyi bir deyişle eğitimin toplumsal yapıdan etkilenen ve onu etkileyen bir niteliğinin olması disiplinlerarası eğitim sosyolojisi kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Pedagoji ve sosyolojinin birlikte işe koşulduğu, disiplinlerarası bir bilim alanı olan eğitim sosyolojisinin çeşitli biçimlerde tanımlandığı görülmektedir. Örneğin, Celkan (1989) eğitim sosyolojisini “Sosyoloji ilminin verilerini (bilgi, metod, teknik) eğitim kurum ve sistemlerine, eğitim etkinliklerine uygulayarak buralardaki grup dinamizmini, ilişkileri, etkileşimi, bütünleşme ve çözümleri inceleyen bir disiplin” olarak tanımlamaktadır. Ergün’e (1997) göre ise “Toplum ile eğitsel yetiştirme arasındaki karşılıklı ilişkileri, bağlantıları ve etkilemeleri inceleyen bilim dalına eğitim sosyolojisi denir.”

Ballantine’e (2001) göre eğitim sosyolojisinin başlangıç motivasyonu toplumu düzeltmekti. 1950’lerden itibaren ise yoksulların ekonomik statülerini yükseltmeleri için okulların fırsat sağlamadaki rolü, okullarda neyin öğretilmesi gerektiğine dair çatışan değer sistemleri, göçmenlerin asimilasyonu ve eşitliğe katkıda bulunmakta eğitimin rolü gibi, eğitimin rol oynadığı sosyal meselelere odaklanmıştır (Ballantine, 2001: 6-16).

KAYNAKÇA

- Adé, W. F. C. (1964). Voltaire on Education. *Paedagogica Historica*, 4(2), 289-311.
- Aristoteles. (1975). *Politika*. Remzi Kitabevi.
- Aytaç, K. (1972). *Avrupa Eğitim Tarihi*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ballantine, J. H. (2001). *The Sociology of Education*. Prentice Hall.
- Ballantine, J. H., Hammack, F. M. (2018). *Schools and Society: A Sociological Approach to Education*. Sage Publications.
- Barakett, J.(2000). *Sociology of Education*. Prentice Hall.
- Bayraktar, O., Uludağ, Z. (2017). Descartes Felsefesinde Eğitim Düşüncesinin ve Unsurlarının Çözümlemesi. *Social Science Studies*, 5(IV), 582-597.
- Bierstedt, R. (2006). Onsekizinci Yüzyılda Sosyolojik Düşünüş. Tom Bottomore & Robert Nisbet (Ed.), *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi-I* içinde (s.21-59). Kırmızı Yayınları.
- Celkan, H. Y. (1989). *Eğitim Sosyolojisi*. Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Comte, A. (1964). Pozitif Felsefe Dersleri. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*,(2), 213-258.
- Descartes. (1984). *Metot Üzerine Konuşma*. Sosyal Yayınlar.
- Dewey, J. (2004). *Demokrasi ve Eğitim*. Yeryüzü Yayınevi.
- Doğan, İ. (2012). *Eğitim Sosyolojisi*. Nobel Yayıncılık.
- Durkheim, E. (2016). *Eğitim ve Sosyoloji*. Pinhan Yayıncılık.
- Ergün, M. (1997). *Eğitim Sosyolojisine Giriş*. Ocak Yayınları.
- Hurn, C. J. (2018). *Eğitim Sosyolojisi Okulun İmkân ve Sınırları*. Pegem Akademi.
- İsbir, E. (2018). Aydınlanma Döneminde Eğitim. 3. *Uluslararası Felsefe, Eğitim, Sanat ve Bilim Tarihi Sempozyumu Tam Metin Bildiriler Kitabı*, 208-215.
- Kant, I. (2013). *Eğitim Üzerine*. Say Yayınları.
- Kaymak, M. (2020). Sosyolojinin Öncüleri ve Eğitim Görüşleri. Çağatay Özdemir & Selcen Bingöl (Ed.). *Eğitim Sosyolojisi* içinde (s.2-40). Pegem Akademi.
- Montesquieu. (2015). *Kanunların Ruhu Üzerine*. Hiperlink Yayınları.
- Rousseau, J.-J. (2016). *Emile*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Smith, W.R. (1917). *An Introduction to Educational Sociology*. Houghton Mifflin Company.
- Snedden, D. (1922). *Educational Sociology*. The Century Co.
- Tezcan, M. (2019). *Eğitim Sosyolojisi*. Anı Yayıncılık.